

Türkiye’de Günah Vergileri Kapsamında Özel Tüketim Vergisi Uygulaması ve Etkinliği¹

Effectiveness and Implementation of Excise Duty in the Scope of Sin Taxes in Turkey

Ulvi SANDALCI

Arş. Gör. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, ulvi.sandalci@dpu.edu.tr

İnci SANDALCI

Arş. Gör. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, inci.agacan@dpu.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:
Geliş 2 Eylül 2018
Düzeltilme Geliş 3 Kasım 2018
Kabul 5 Kasım 2018

Anahtar Kelimeler:

Günah Vergileri, ÖTV, Vergiler

© 2018 PESA Tüm hakları saklıdır

ÖZET

Vergiler kamu harcamalarının finansmanını karşılamak olan mali amaç yanında günümüzde birçok mali olmayan amaç için de kullanılmaktadır. Mali olmayan bu amaçların başında kamu sağlığının korunması gelmektedir. Devletler kamu sağlığının korunması amacıyla insan sağlığına ve çevreye zararlı tüketim ve faaliyetler üzerinden vergi almaktadır. Günah vergisi olarak adlandırılan bu tür vergisel uygulamalar son yıllarda birçok ülke tarafından kullanılmaya ve ekonomik hayatı etkilemeye başlamıştır. Türkiye’de de adı günah vergisi olmamakla beraber Türk vergi sistemi içerisinde sigara ve alkol üzerinden alınan Özel Tüketim Vergisi bu kapsamda değerlendirilmektedir. Özel tüketim vergisinin zararlı olduğu düşünülen bu tür mallar üzerinden özel olarak alınması günah vergisi niteliğini güçlendirmektedir. Bu çalışmada, günah vergilerinden en önemlisi olan sigara ve alkol mamulleri üzerinden ülkemizde alınan Özel Tüketim Vergisinin uygulaması ve etkinliği incelenmektedir. Sigara ve alkol üzerinden alınan Özel Tüketim Vergisinin bu ürünlerin tüketimini azaltmadaki rolü tablolar yardımıyla analiz edilmiştir. Çalışmada ulaşılan sonuca göre sigara ve alkol üzerinden alınan vergilerin bu ürünlerin tüketimini tek başına azaltmadaki etkisi oldukça sınırlı düzeydedir. Özel Tüketim Vergisi diğer kamu mücadele politikaları ile birlikte uygulandığında ise tüketim üzerinde daha fazla etkili olmaktadır.

ARTICLE INFO

Article History:
Received 2 September 2018
Received in revised form 3
November 2018
Accepted 5 November 2018

Keywords:

Sin Tax, Excise Duty, Taxes

© 2018 PESA All rights reserved

ABSTRACT

Taxes today are also used for many non-financial purposes beside the financial objective of financing public expenditures. At the beginning of these non-financial aims is the protection of public health. States levy taxes on human health and environmentally harmful consumption and activities in order to protect public health. In recent years, such tax applications, which are called sin tax, have been used by many countries and have started to affect economic life. In Turkey, the name is not a sin tax, the Excise duty levy on cigarettes and alcohol in the Turkish tax system is evaluated within this scope. Especially purchasing Excise duty on such goods that are thought to be harmful strengthens the sin tax quality. In this study, in our country the application and the effectiveness of the Excise duty levy on cigarette and alcohol products which are the most important sin tax, are examined. The role of excise duty on cigarettes and alcohol in reducing consumption of these products has been analyzed by the way of tables. According to the result reached in the study, The effect of cigarettes and alcohol-based taxes on reducing the consumption of these products alone is rather limited. It is more effective on consumption when the excise duty is applied together with other public fighting policies.

¹ Bu çalışma 4. Uluslararası Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Kongresine özet bildiri olarak sunulmuş çalışmanın genişletilmiş halidir.

GİRİŞ

Vergiler tarihsel süreç içerisinde devletler tarafından mali ve mali olmayan birçok fonksiyonu yerine getirmek için kamu aracı olarak kullanılmıştır. Devletler vergiler yoluyla ekonomik istikrarı sağlamak, gelir dağılımında adaleti sağlamak, kaynak dağılımında etkinlik gibi mali ve sosyal birçok amacı yerine getirmektedir. Özellikle 20. Yy ın ikinci yarısından sonra devletin sosyal yanının gelişiminin hız kazanması vergilerin mali olmayan amaçlar için de kullanılmasının sınırlarını genişletmiştir.

Sosyal devlet anlayışındaki gelişmeye paralel olarak devletler halkın sosyal refahını arttırmak amacıyla vergiler yoluyla alkol ve tütün kullanımı, çevreye zarar verme, şans oyunları ve kumar gibi sosyal açıdan uygun olmayan ve topluma negatif dışsallık yükleyen zevk verici ya da bağımlılık yaratıcı tüketim ve faaliyetler üzerine günah vergileri adı altında ek mali yükümlülükler koymaktadır. Temel amacı sosyal refah kapsamında bireyleri zararlı alışkanlıklardan korumak olan günah vergileri günümüzde birçok ülkede çeşitli oran ve türlerde uygulanmaktadır. Ülkemizde ise adı günah vergisi olmamakla birlikte verginin konusunu oluşturan kalemler nedeniyle sosyal amaca uygun olan Özel Tüketim Vergisi bu kapsamda değerlendirilebilmektedir.

Özel tüketim vergisi, kanuna ekli dört listede belirtilen mallar üzerinden alınmaktadır. Çalışmamızın konusunu ÖTV ye ekli III sayılı listede bulunan alkollü içkiler ile sigaralar oluşturmaktadır. Çalışmamızda alkollü içkiler ve sigara üzerinden alınan ÖTV'nin 2004-2017 arası dönemdeki nispi ve maktu değişimi ve bu değişime karşılık üzerinde vergi değişikliğine gidilen alkollü içkiler ile sigaranın tüketimindeki değişim tabloları yardımıyla incelenmiştir.

1. Günah Vergileri

Günah vergileri, alkol ve tütün kullanımı, çevreye zarar verme, şans oyunları ve kumar gibi sosyal açıdan uygun olmayan ve topluma negatif dışsallık yükleyen zevk verici ya da bağımlılık yaratıcı tüketim ve faaliyetler üzerinden alınan vergilere denir (Lorenzi, 2004: 59). Bu vergilerin temel dayanak noktası insan sağlığına ve çevreye zararlı tüketim alışkanlıklarına bedel yüklemektir.

Literatürde tüketimi kısıtlayıcı vergi, tüketimi düzenleyici vergi veya cezalandırıcı vergi gibi adlarla kullanılan günah vergileri, yasal ve yaygın kullanımı olduğu halde toplum tarafından kullanımı hoş karşılanmayan erdemsiz malların üzerine vergi konmasıyla tüketimi ve olumsuz dışsallığı azaltmayı amaçlamaktadır (Hyman, 1999:146).

Günah vergileri sosyal açıdan uygun olmayan ve topluma negatif dışsallık yükleyen zevk verici ve bağımlılık oluşturuvcu tüm faaliyetler üzerinden (alkol ve tütün kullanımı, çevreye zarar verme, şans oyunları ve kumar gibi) alındığından dolayı (Butler ve Vaile, 1984) bu tür vergilerin amaçları; Sağlığa zararlı, bağımlılık yaratan ve negatif dışsallık yayan maddelerin tüketiminin azaltılması olarak sayılmıştır. Yani hem bu tür malların tüketiminden zarar görenlerin zararı bertaraf edilmiş olacak hem de gelir elde edilmiş olacaktır. Günah vergileri aşağıda sayılan özelliklere sahip mal ya da hizmetler üzerinden alınan vergi türü olarak ifade edilmektedir (Lorenzi, 2004: 60):

- Tüketimi esnek olmayan talep eğrisine sahiptirler.
- Kendi kendine ya da başka bireye zarar veren günahkâr davranışlar üzerinden alınmaktadır. Bu tür davranışlar kısa ve uzun vadede sağlıklı olumsuz etkileyici sonuçlara neden olmaktadır.
- Günah vergisine konu olan davranışlar, diğer bireyleri olumsuz olarak etkileyen negatif dışsallıklara neden olmaktadır.
- Zararlı tüketime konu olan malların veya davranışların oluşumunu engellenerek toplam sosyal refahın artırılması amaçlamaktadır.
- Günah vergilerinin temel amacı devlete mali kaynak sağlamak olmamakla beraber vergi sonrası günahkar davranışlarla mücadelede kullanılacak mali kaynağın ortaya çıkarmaktadır.

- Sosyal refah devleti anlayışının mali politika aracı özelliği taşımaktadır.

Günah vergilerinin yukarıda saydığımız toplum sağlığını sağlayıcı, kötü alışkanlıklardan koruyucu, toplam sosyal refahı arttırıcı ve negatif dışsallığı içselleştirici v.b. özellikleri bu tür vergileri savunucu düşüncelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Nitekim yazında günah vergilerini savunan görüşler (Buyrukoğu vd. 2016:20):

- Günah vergileri ile erdemsiz malların tüketimi kısıtlandığından bu malların kullanımından zarar gören 3. Kişiler korunmuş olmaktadır
- Günah vergileri ile kişilerin kısa vadeli çıkarlar yerine uzun vadeli çıkarlar lehine değişir (Örneğin sigaranın kısa vadede sağladığı tatmin yerine uzun vadede sağlıklı yaşamak tercih edilir)
- Günah vergileri ile mal ve hizmetin maliyeti artarak negatif dışsallık fırsatları azalmaktadır
- Günah vergilerinden elde edilen gelir, zararlı davranışların önlenmesi ve negatif dışsallıkların yol açtığı maliyetlerin finansmanında kullanılabilir

Günah vergilerinin toplum sağlığını koruduğunu ve toplam sosyal refahı arttırdığını iddia edenlerin bu vergiyi savunan görüşleri ile birlikte vergiye karşı olan görüşler de mevcuttur. Günah vergilerine karşı olan görüşler (Buyrukoğu vd. 2016:20):

- Günah vergileri piyasanın işlevini aksatabilir. Bu nedenle vergilerin tarafsızlığı önem arz etmektedir.
- Günah vergileri, kişilerin vergi ödeme davranışını olumsuz etkileyerek ahlaki kararlarını etkileyebilir.
- Devletin amacı belli bir davranışı engellemek ve gelir elde etmektir.
- Günah vergileri zenginler lehine gelir dağılımında adaletsizliğe yol açar
- Günah vergileri yolsuzluk ve suça kaynaklık eden yeraltı ekonomisini yaratır.

Günah vergilerinin lehte ve aleyhte olan görüşleri ile temel belirleyici özellikleri tarihsel süreç içerisinde ekonomik konjonktür ile piyasa-devlet anlayışına bağlı olarak dönemden döneme, ülkeden ülkeye ve vergiye konu olan davranıştan davranışa değişkenlik göstermektedir. Nitekim vergiler yoluyla kötü alışkanlıkların düzenlenmesi çok eskilere dayanmaktadır. O dönemlerde toplumda hoş karşılanmayan alışkanlıkların ve davranışların sınırlandırılması dini inançlar yoluyla yapılmaktaydı. Örneğin İngiltere’de kötü alışkanlıklara müdahale ederek özel hayatı düzenleyen din ve ahlak kurallarına dayalı kanunlar bulunmaktadır.

Bu kanunlar içerisinde yasaklardan vergilendirmeye kadar çeşitli düzenlemeler yapılmaktadır (North, 1988:41- 48). Günah vergilerinin en fazla uygulandığı alan tütün ve alkol mamulleri piyasasıdır. Sigara ve alkol tüketimi gibi negatif dışsallık yayan ve toplum sağlığını olumsuz etkileyen erdemsiz mallar üzerinden alınan günah vergileri bu adla ilk kez Amerika’da 1791 yılında sigara ve 1794 yılında viski üzerinde uygulanmıştır. Sonrasında ise Avustralya eyaleti Victoria, 1987’de toplum sağlığını korumak amacıyla günah vergisini uygulamaya koydu. Yürürlüğe konulan mevzuat, sigara fiyatlarının yükselmesinin yanısıra tütün reklamlarının çoğunu yasakladı ve sigara içilmeyen işyeri ve halka açık mekanlar oluşturma konusunda kuralların temeli oluşturdu (Borland vd., 2009: 1623-26).

Toplum sağlığını ve yaşam kalitesini korumaya yönelik olarak zevk verici ve bağımlılık yaratıcı tüketim veya faaliyetler üzerinden alınan günah vergileri sonraları başka ülkelerde de uygulanmaya başlandı. Özellikle 20. Yy ın ikinci yarısından itibaren sosyal devlet anlayışındaki gelişmeye bağlı olarak devletler daha çok sosyal amaçlara yönelik düzenlemeler yapmaya başlamıştır. Bu düzenlemeler gelişmiş ülkelerde daha ileri boyutlarda iken gelişmekte olan ülkelerde yapısal bir takım sorunlar nedeniyle yavaş ilerlemektedir. Ancak birçok ülke özellikle tütün ve alkol gibi sağlıksız ürünler ile kumar gibi toplumu olumsuz etkileyen faaliyetler üzerinden tüketimi kısımaya yönelik cezalandırıcı nitelikte günah vergileri almaktadır. Toplu sağlığını ve ülke ekonomilerini olumsuz yönde etkilemesi

nedeniyle uluslararası kuruluşlar da günah vergilerini önermekte ve uygulanması halinde ortaya çıkacak sonuçlara ilişkin çalışmalar yapmaktadırlar.

Dünya bankası tahminlerine göre tütün mamulleri üzerinde yapılacak yaklaşık %10 seviyesinde reel fiyat artışının dünya üzerinde yaklaşık 40 milyon insana sigarayı bıraktıracaktır. Böyle bir bağımlılığın azaltılması sonucu ise tütün tüketimine bağlı yaklaşık 10 milyon erken ölümün önüne geçilmiş olacaktır. Aynı zamanda tütün tüketimine bağlı ölüm oranında da yaklaşık %3 civarında azalış olacaktır (Jha and Chaloupka, 1999: 358-361). Bundan dolayıdır ki birçok ülke bu tür ürünler üzerinden önemli bir oranda vergi almaktadır. Tütün ve alkol gibi sağlıksız ürünler üzerinden vergiler alan ülkeler arasında Avusturya, Avustralya, Kanada, Şili, Danimarka, Estonya, Türkiye, Finlandiya, Kore Cumhuriyeti, Portekiz ve Tayland bulunmaktadır. Ayrıca Belçika, Mısır, Birleşik Krallık ve ABD, İngiltere, Norveç, İspanya, İsrail, Japonya, İtalya, Arizona, Kaliforniya, Maryland, Massachusetts, Michigan, Oregon ve Utah gibi birçok ülke de erdemsiz malları caydırma ve cezalandırmaya yönelik olarak günah vergileri uygulanmaktadır (Appleby ve Boyle, 2000: 865-867). Burada kısıtlamaya konu olan sigara ve alkol gibi malların toplumsal faydaları düşük olup aynı zamanda da toplum ahlakı ve sağlığı açısından da olumsuz sonuçlar doğuran mallar olmasıdır (Altıok, 2007: 72).

Ülkemizde ise günah vergisi olarak adlandırılmamakla beraber tütün ve alkollü içkiler üzerinden alınan vergiler Cumhuriyet öncesi döneme kadar gitmektedir. Günah vergileri ilk kez Osmanlı döneminde Şıra resmi adı altında gayrimüslimlerden alınmıştır. Şıra resmi ile o dönemde tütün mamullerinin tüketiminin kısıtlanması amaçlanmış ve bu mallar üzerine vergi konulmuştur. 16. yy’ a gelindiğinde Şıra resmi Zecriye adı altında alınmaya devam etmiştir. Aynı dönemde alkollü içecek alım satımı yapanlardan ise Resm-i Beyiye adı altında ruhsat harcı alınmıştır. Bu dönemde tütün mamulleri zerinden alınan bir başka vergi de 1863 yılında uygulanmaya başlanan Tönbeki Beyiyesidir. (Turan ve Yurdakul, 2009: 4). Günümüzde de aynı şekilde adı günah vergisi olmamakla beraber Türk vergi sistemi içerisinde bu tür mal ve hizmetlere yönelik olarak alınan Özel Tüketim Vergisi bu kapsamda değerlendirilmektedir.

2. Türkiye’de Günah Vergisi Olarak ÖTV

Özel tüketim üzerinden alınan vergilerin geçmişi KDV gibi genel tüketim vergilerine göre çok daha eskilere dayanmaktadır. Genel tüketim vergilerinin yürürlüğe girmesinden çok eski tarihlerde özel tüketim ve gümrük vergileri tüketim üzerinden alınan temel vergileri oluşturmaktadır (Çelikkaya, 2011: 50).

Özel tüketim vergileri belirli tüketim malları üzerinden tek tek alınan spesifik bir vergi türüdür. Ekonomik zincirin üretim veya dağıtım aşamasında veya bunlardan sadece birinden alınan vergi belirli mallar üzerinden maktu veya nispi olarak alınmaktadır. Verginin konusu ülkelere göre değişmekle birlikte genel olarak iki grup tüketim malları üzerinden alınmaktadır. Bunlar: alışkanlık verici maddeler ile lüks tüketime konu olan maddeler ve sürümü yüksek olan bazı ilk maddeler. Alışkanlık verici maddeler arasında çay, kahve, sigara alkol gibi mallar bulunurken, lüks tüketime konu olan mallara kürk, mücevher gibi malları örnek verebiliriz. Sürümü yüksek olan ilk maddeler arasında ise benzin, çimento gibi mallar bulunmaktadır (Turhan, 1998: 165-166).

Hükümetler özel tüketimi vergilendirirken gelir dağılımında adaletin sağlanması, kaynak dağılımında etkinliğin sağlanması, gelir elde etmek, erdemiz mallara olan talebi kısıtlamak, ithalatı kısıtlamak ve belirli mal ve hizmetlerin talebini kontrol altına almayı amaçlarlar (Şen ve Sağbaş, 2017:218) . Özel tüketim vergisinin gelir sağlama amacı dışında sosyal amaçlara yönelik olarak zararlı tüketim malları olan alkol ve sigara üzerinden ek olarak alınması Günah vergileri kapsamında değerlendirmeye tabi tutulabilmektedir.

Günümüzde her ne kadar adı günah vergisi olmamakla beraber Türk vergi sistemi içerisinde bu tür mal ve hizmetlere yönelik olarak alınan Özel Tüketim Vergisi bu kapsamda değerlendirilmektedir. 06.06.2002 yılında kabul edilen 4760 sayılı Özel tüketim vergisinin katma değer vergisi gibi diğer harcamalar üzerinden alınan vergilerden farklı olarak günah

vergi kapsamında değerlendirilmesini verginin (Taylor, 2010) tarafından ifade edilen şu özelliklerine bağlayabiliriz:

“Kapsamına almış olduğu mal veya hizmetlerin genel tüketim vergisine nazaran daha sınırlı oluşudur. Bu özelliğiyle kapsamına aldığı mal ve hizmetlerin genişliği bakımından genel bir tüketim vergisi olan katma değer vergisinden ayrılmaktadır. Genel tüketim vergileriyle, üretimi ve üretimdeki firmaların örgütlenişini sarsmadan ve gelir dağılımını bozmadan yüksek miktarda gelir toplama amacı güdüldürken, özel tüketim vergilerinde gelir amacının yanı sıra, sosyal faydası olmayan, hatta zararlı olduğu düşünülen bazı mal veya mal grupları vergilendirilmektedir”.

Bu düşünceye göre her ne kadar verginin kanununda açıkça belirtilmese de Özel Tüketim Vergisinin konusuna baktığımızda gelir amacı ile birlikte toplum sağlığı ve sosyal amacı olan bir vergilemenin olduğu görülmektedir. Buna göre Özel tüketim vergisi diğer tüketim vergilerinin aksine belirli özel mallar üzerinden alındığından ve bu malların bir kısmının toplum sağlığını olumsuz etkileyen ürünler olduğu göz önüne alındığında sınırlı da olsa günah vergileri kapsamında değerlendirilmesi uygun olmaktadır.

Özel tüketim vergisinin konusunu kanuna ekli 4 listede yer alan mallar oluşturmaktadır. Kanuna ekli 1 sayılı liste petrol ve türev ürünleri, 2 sayılı liste kara, hava ve deniz taşıtları, 4 sayılı liste ise lüks olarak nitelendirilebilecek mallar ile dayanıklı mallardan oluşmaktadır. Özel tüketim vergisi kapsamında olan 1, 2 ve 4 sayılı listede bulunan mallar günah vergileri kapsamında değerlendirilmemekte, sadece alkollü içkiler, kolalı içecekler, tütün ve tütün mamullerini kapsayan 3 sayılı listede bulunan mallar bu kapsamda değerlendirilmektedir. Tablo 1’de Özel Tüketim Vergisine konu olan 3 sayılı listede yer alan ürünler gösterilmektedir.

Tablo 1: ÖTV Oranları (III Sayılı Liste)²

A Cetveli		
Mal İsmi	Vergi Oranı (%)	Asgari Maktu Vergi Tutarı (TL)
Sade gazozlar	10	-
Meyvalı gazozlar	10	-
Kolalı Gazozlar	25	-
Alkolsüz biralalar	10	-
Malttan üretilen biralalar	63	1,5592
Taze üzüm şarabı (kuvvetlendirilmiş şaraplar dahil); üzüm sırası (20.09 pozisyonunda yer alanlar hariç) (2204.10 köpüklü şaraplar ve 2204.30 diğer üzüm şıraları hariç)	0	7,6662
Köpüklü şaraplar	0	51,7935
Vermut ve diğer taze üzüm şarapları (bitkiler veya kokulu maddelerle aromalandırılmış) (2205.10.10.00.00, 2205.10.90.00.12 hariç)	0	78,1692
Alkol derecesi hacim itibariyle % 18 veya daha az olanlar	0	62,0753
Fermente edilmiş diğer içecekler (elma şarabı, armut şarabı, bal şarabı gibi), tarifinin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan fermente edilmiş içeceklerin karışımları ve fermente edilmiş içeceklerle alkolsüz içeceklerin karışımları	0	7,6662
Alkol derecesi hacim itibariyle % 22'den fazla olanlar	0	213,0168
Alkol derecesi ne olursa olsun taşıyıcı (denatüre) edilmiş etil alkol ve damıtım yoluyla elde edilen diğer alkollü içkiler (Alkol derecesi ne olursa olsun taşıyıcı (denatüre) edilmiş etil alkol hariç)	0	213,0168

² (4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununun (12/3) maddesi gereğince güncellenen liste Yürürlük:3/7/2018)

Alkol derecesi hacim itibariyle % 80'den az olan tağyir (denatüre) edilmemiş etil alkol; damıtım yoluyla elde edilen alkollü içkiler, likörler ve diğer alkollü içecekler [(2208.90.91; 2208.90.99) Alkol derecesi hacim itibariyle % 80'den az olan tağyir (denatüre) edilmemiş etil alkol hariç, (2208.20; 2208.50; 2208.60; 2208.70 ve 2208.90 hariç)]	0	213,0168
Üzüm şarabı veya üzüm cibresinin damıtılması yolu ile elde edilen alkollü içkiler	0	213,0168
Cin ve Geneva	0	213,0168
Votka (2208.60.91.00.00, 2208.60.99.00.00 hariç)	0	213,0168
Muhtevası 2 litreyi geçmeyen kaplarda olanlar (Alkol derecesi hacim itibariyle % 45.4'den fazla olanlar)	0	213,0168
Muhtevası 2 litreyi geçen kaplarda olanlar (Alkol derecesi hacim itibariyle % 45.4'den fazla olanlar)	0	213,0168
Likörler	0	213,0168
Diğerleri (2208.90.48.00.11, 2208.90.71.00.11 hariç)	0	213,0168
Rakı (Muhtevası 2 litreyi geçmeyen kaplarda olanlar)	0	213,0168
Rakı (Muhtevası 2 litreyi geçen kaplarda olanlar)	0	213,0168
B Cetveli		
Tütün içeren purolar	40	0,2805
Uçları açık purolar	40	0,2805
Sigarillolar	40	0,2805
Tütün içeren sigaralar	63	0,2800
Diğerleri (Tütün yerine geçen maddelerden yapılmış purolar, uçları açık purolar, sigarillolar ve sigaralar)		
- Tütün yerine geçen maddelerden yapılmış purolar, uçları açık purolar ve sigarillolar	40	0,2805
-Tütün yerine geçen maddelerden yapılmış sigaralar	63	0,2800
Diğer mamul tütün ve mamul tütün yerine geçen maddeler; "homojenize" veya yeniden tertip edilmiş tütün; tütün hülusa ve esansları	63	0,2800
Bu faslın 1 nolu alt pozisyon notunda belirtilen nargile tütünleri	63	0,0729
Diğerleri (Net muhtevası 500 gr.1 geçmeyen ambalajlarda olanlar)	63	0,0729
Diğerleri (Net muhtevası 500 gr.1 geçen ambalajlarda olanlar)	63	0,0729
Enfiye ve çignemeye mahsus tütün	63	0,2800
Diğerleri (Makaron)	0	0,0500

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/mevzuatek/otv_oranlari_tum/05_05_2018_III_sayili_liste.pdf 03/07/2018

Tablo 2'de verilen ÖTV ye tabi III sayılı listedeki mallara bakıldığında sağlığa zararlı olan ve diğer bireylere negatif dışsallık yayan demerit malların ek olarak vergilendirildiği görülmektedir. Buna göre her türlü alkollü içecek ve tütün içeren ürünler ile kolalı gazozlar gibi ürünler özel tüketim vergisine tabidir. III sayılı listede sıralanan 28 adet mal ve ürün grubuna bakıldığında, özel tüketim vergisi kapsamında vergilendirilen bu mal ve ürün gruplarının içeriğinin Günah vergileri kapsamında değerlendirilebileceği ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu 28 adet mal ve ürün grubu Dünya uygulamasında Günah vergileri kapsamında vergilendirilen mal ve hizmetlerle uyum göstermektedir.

Burada üzerinde durulması gereken önemli bir konu ÖTV ekli listede yer alan mal ve ürünlerden olan meyva suları, kolalı gazozlar gibi ürünlerin yazında bazen Günah vergileri kapsamında bazen ise obezite vergileri kapsamında değerlendirilmesidir. Ancak her iki vergi türünün amaçlarının ve özelliklerinin aynı olması literatürde bu iki vergi türünün birbiri yerine kullanılmasına veya birinin diğer vergi türü kapsamında değerlendirilmesine neden olmaktadır. Bu listede yer alan malların bir kısmı oran üzerinden diğer kısmı ise maktu olarak vergilendirilmektedir. Oran ve maktu miktarlar yıldan yıla ve günün koşullarına göre değişiklik göstermektedir. ÖTV kanununa ekli III sayılı listede sayılan malların teslimi veya ilk iktisabı vergiyi doğuran olay, bu listede yer alan tütün ve alkollü-alkolsüz içecek üreticileri ve ithalatçıları da vergi mükellefi olmaktadır (Bilici, 2013: 162).

3. Tütün Mamulleri Üzerinden Alınan ÖTV

Günah vergileri kapsamında değerlendirdiğimiz Özel Tüketim Vergisine ilişkin III sayılı listenin B cetvelinde Tütün ve Tütün mamulleri üzerinden alınan vergiler yer almaktadır. Çalışmamızda ÖTV kanunu ekli III sayılı liste B cetvelinde yer alan sigara üzerinden alınan Özel Tüketim vergisinin sigara tüketimi üzerindeki etkisi araştırılmaktadır. Nitekim sigara; genç yaşta ölümlere sebep olan ve önlenemez hastalıklara yol açan bir madde olarak insanlık için tehdit oluşturan alışkanlıklar arasında yer almaktadır (Yıldız ve Kılıç, 2000:307). Sigara hem bireysel hem de toplum sağlığını tehdit etmektedir. Dünya sağlık örgütüne (2016) göre sigara çağın en tehlikeli 10 hastalığı arasında, bulaşıcı olmayan hastalıklar arasında ölüm nedeni olarak 2. Sırada yer almaktadır. Sigara tüketimi sadece sağlığı tehdit etmekle kalmayıp ülkelerin ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel v.b. birçok faktörü de olumsuz olarak etkilemektedir. Bundan dolayıdır ki birçok ülke günah vergileri gibi kamu politikaları araçlarıyla sigara tüketimini sınırlandırmayı amaçlamaktadır.

Tütün üzerinden alınan vergilerin sigara tüketim miktarları üzerindeki etkileri ile ilgili olarak çok sayıda model tabanlı çalışmalar üretilmiştir. Dinamik simülasyon modeli kullanılarak yapılan bir çalışmada Kaliforniya'da sigara fiyatları üzerinde yapılacak en az %20 lik bir fiyat artışının sigara içme alışkanlığını %17'den %11.6'ya düşüreceği hesaplanmıştır. Aynı zamanda sigara içme alışkanlığındaki düşüşün, 16 milyona yakın insanın sağlıklı yaşam süresini 75 yılın üzerine çıkarabileceği sonucuna varılmıştır (Ahmad, 2005:279-282). Günay Afrika'da uygulanan sigara ve tütün vergilerin tüketim üzerindeki etkisini 2002-2012 yılları arasında araştıran çalışmada vergilerin artışına bağlı olarak sigara ve alkol tüketiminde azalmalar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre sigara ve alkol tüketimi üzerindeki vergilerin arttığı dönemde bu malların tüketiminde azalmalar meydana gelmektedir (Storom, 2012: 26-32).

Amerika'da gençlerin sigara fiyatlarına karşı göstermiş oldukları duyarlılığı ölçmeye yönelik yapılmış başka bir çalışmada 1991-2015 yılları arasında sigara fiyatlarının arttığı dönemlerde gençlerin sigara tüketimlerinin düştüğü, sigara fiyatlarının azaldığı dönemlerde ise tüketimin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmaya göre genç insanlar sigara fiyatları karşısında tüketimlerini önemli ölçüde değiştirmektedir (Boonn, 2017: 3). İngiltere'de uygulanan sigara ve tütün vergilerin tüketim üzerindeki etkisini 1992-2002 yılları arasında araştıran çalışmada vergilerin artışına bağlı olarak sigara ve alkol tüketiminde azalmalar olduğu sonucuna ulaşıldı. Buna göre sigara ve alkol tüketimi üzerindeki vergilerin arttığı dönemde bu malların tüketiminde azalmalar meydana gelmektedir (WHO, Avrupa Ofisi, 2004).

Sigara üzerinden alınan vergilerin tüketim üzerindeki etkisini konu alan akademik dergilerde yapılan çok sayıda araştırma, sigara vergisinin veya fiyat artışlarının hem yetişkin hem de reşit olmayan bireylerde sigarayı azalttığını ortaya koymuştur. Araştırmalar sonucunda ulaşılan genel fikir birliği, ulusal olarak sigaranın reel fiyatındaki her yüzde 10'luk bir artışın genel sigara tüketimini yaklaşık yüzde beş oranında, genç erişkin sigara içicisinin sayısını yüzde 3,5 oranında ve sigara içen çocukların sayısını yüzde 6-7 oranında azalttığı yönündedir. (Chaloupka vd., 2002; Tauras, 2004; Tauras vd., 2001; Chaloupka ve Pacula, 1998; Emery vd., 2001; Evans, ve Huang, 1998; Harris ve Chan, 1998, Ringel ve Evans, 2001; Huang ve Chaloupka, 2012).

Türkiye'de sigara ve alkol gibi belirli ürünler üzerinden alınan ve adı günah vergisi olmamakla beraber gelir amacı yanında sosyal amacı olan ve sosyal faydası olmayan, hatta zararlı olduğu düşünülen bazı mal veya mal grupları vergilendiren Özel Tüketim vergisinin sigara üzerindeki oranları ve sigara tüketim miktarları 2004-2017 yılları itibariyle tablo 2'de gösterilmiştir.

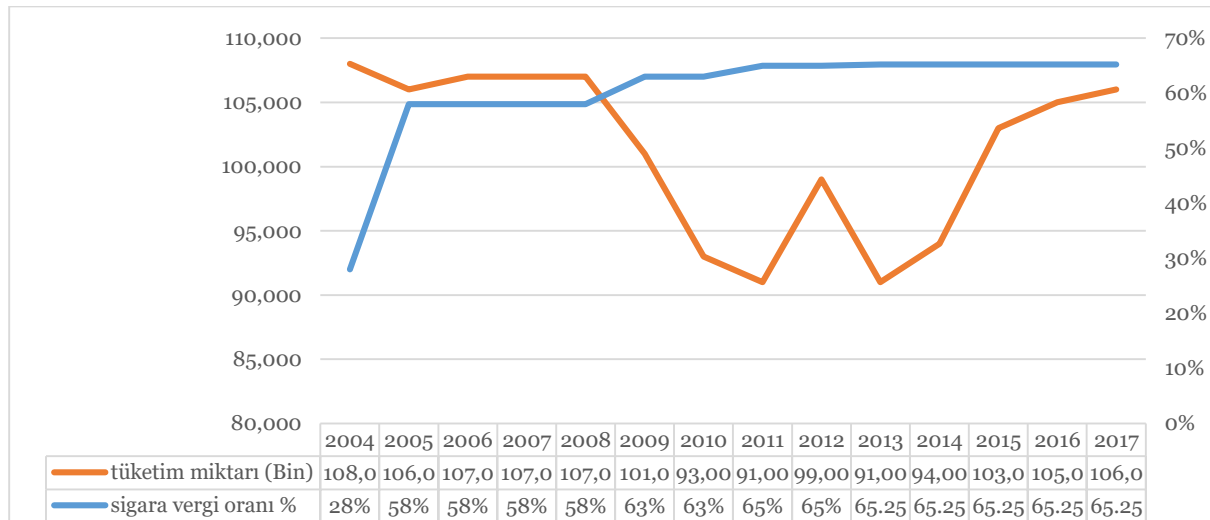
Tablo 2: Sigara Üzerinden Alınan ÖTV ve Sigara Tüketimi (2004-2017)

Yıllar	ÖTV Oranı	Maktu Miktar	Sigara Tüketimi
2004	28	0,0175	108
2005	58	0,060	106
2006	58	0,060	107
2007	58	0,075	107
2008	58	0,0775	107
2009	63	0,1325	101
2010	63	0,1325	93
2011	65	0,145	91
2012	65	0,145	99
2013	65,25	0,1613	91
2014	65,25	0,1971	94
2015	65,25	0,1994	103
2016	65,25	0,2210	105
2017	65,25	0,242	106

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, 2017, Bakanlar Kurulu Kararları ve TAPDK

Sigara üzerinden alınan Özel Tüketim Vergisinin 2004 yılında oranı %28, maktu miktarı 0,0175 iken 2017 yılında bu oranın %65,25'e maktu miktarın ise 0,2420'ye yükseldiği görülmektedir. Sigara üzerindeki Özel Tüketim Vergisinin bazı yıllar sabit oranlarda ve sabit maktu miktarlarda olsa da sürekli arttığı görülmektedir. Özel tüketim vergisinin 2004-2017 yılları arasında artışına bağlı olarak sigara satış miktarının dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Buna göre 2004 yılında sigara üzerinden alınan vergi oranı %28, maktu oran 0,0175 TL iken sigara satış miktarının 108 milyar adet olduğu görülmektedir. 2017 yılına gelindiğinde ise sigara üzerinden alınan vergi oranının artarak %65,25'e maktu miktarın ise 0,2420 TL'ye çıktığı görülmektedir. Bu artışlara mukabil sigara satış miktarının da 106 milyar adete indiği görülmektedir.

Sigara üzerinden alınan vergilerin oranlarındaki değişikliklere yıllar itibariyle baktığımızda ortaya ters yönlü bir ilişki çıkmaktadır. Buna göre 2005, 2009, 2011 ve 2013 yıllarında sigara üzerinden alınan vergilerin oranlarında ve maktu miktarlarında ortaya çıkan artışlara bağlı olarak sigara satış miktarının azaldığı görülmektedir. Diğer yıllarda sigara üzerinden alınan vergi oranının sabit kaldığı dikkate alındığında sigara tüketim miktarında bazı yıllar sabit kalmakla beraber diğer yıllarda artışlar görülmektedir. Bu da sigara tüketim miktarındaki azalmada sigara üzerinden alınan vergilerin etkisinin olduğunu göstermektedir. Sigara üzerinden alınan vergiler ile sigara satış miktarının yıllar içinde değişkenlik göstermesi nedeniyle bu ikisi arasındaki ilişkiyi grafik yardımıyla incelemek daha açık olacaktır. Şekil 1'de sigara üzerinden alınan ÖTV ile sigara satış miktarı grafikler yardımıyla açıklanmıştır.

Şekil 1: Sigara Üzerinden Alınan ÖTV ve Sigara Tüketim Grafiği (2004-2017)

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, 2015, Bakanlar Kurulu Kararları ve TAPDK

Şekil 1’de gösterilen sigara üzerinden alınan vergilerin 2004-2017 yılları arasındaki grafiği ile bu yıllar arasında gerçekleşen satış miktarı arasında ters yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre sigara vergi oranlarının düşük olduğu yıllarda sigara satış miktarının oldukça yüksek olduğu, buna mukabil sigara vergi oranlarının arttığı yıllarda ise sigara tüketim miktarında azalma olduğu görülmektedir. Ancak sigara üzerinden alınan vergilerin değişmediği yıllarda sigara satış miktarında bazı yıllar sabit kalmakla beraber artışlar olduğu görülmektedir. Buna göre her vergi artışı yılında sigara satış miktarında azalma görülmesine rağmen vergilerin sabit kaldığı bazı yıllarda sigara satış miktarında artışlar meydana gelmiştir. Grafiğe göre sigara üzerinden alınan Özel Tüketim Vergisinin sigara satış miktarında yeterli düzeyde olmasa da azalmalar meydana getirdiği görülmektedir.

Sigara tüketiminde meydana gelen azalmaların nedeni olarak tek başına sadece Özel Tüketim Vergisini görmek yanıltıcı sonuçlar verebilir. Her ne kadar vergiler yoluyla fiyatlarda meydana gelen artışlar sigara tüketimi üzerinde azaltıcı etkiler ortaya çıkarsa da vergi dışında yapılan bazı düzenlemeler de sigara tüketimi üzerinde etkili olabilmektedir. Nitekim 19.05.2008 tarihinde 4207 sayılı Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanun’da 5727 sayılı Kanun ile yapılan düzenleme ile 19.07.2009 itibarıyla kahvehane, kafeterya, birahane gibi eğlence hizmeti verilen işletmeler ve lokantalarda da tütün ürünlerinin tüketilmesi yasaklanmıştır (T.C. Başbakanlık, 2009).

%100 Dumansız Hava Sahası olarak nitelendirilen düzenleme ile 2010 ve 2011 yıllarında sigara tüketim miktarında önemli azalmalar meydana gelmiştir. Bununla birlikte sigara ile mücadele amacıyla hem kamu tarafından hem de sivil toplum örgütleri tarafından yürütülen faaliyetler sigara tüketim miktarının azalmasında etkili olmaktadır. Ancak ülkemizde hem sigara üzerinden alınan vergiler hem de kamu ve özel kesim tarafından yürütülen faaliyetler yıllar itibarıyla azalmalar ortaya çıkarsa da genel olarak sigara satış miktarında sınırlı bir azalma meydana getirmektedir.

4. Alkollü İçkiler Üzerinden Alınan ÖTV

Alkolün zararlı kullanımı, bireylerin sağlıklarını bozmakla birlikte toplumda yarattığı maddi ve manevi olumsuz etkileri dolayısıyla da bu konuda tedbir alınmasını gerekli kılmaktadır. Toplumsal yaşam üzerinde meydana gelen sosyo- ekonomik olumsuz sonuçlar dolayısıyla toplumsal sosyal maliyetler de artmaktadır. Bu durum ise gün geçtikçe toplumları daha fazla etkilemektedir (Kuş, 2011: VI).

Dünya Bankasından (2016) alınan verilere göre Dünyada ortalama kişi başı alkol tüketimi 6,3 litreye ulaşmıştır. Türkiye’de ise bu oran yaklaşık kişi başı 2 litredir. Dünya Sağlık Örgütünün yayımladığı küresel alkol ve sağlık raporuna (2014) göre ise, dünyada yaklaşık 84,1 milyon kişi alkol bağımlılığı ile mücadele etmektedir. Yine aynı raporda alkol kullanımının neden olduğu zararlar nedeniyle ortalama her yıl 3,3 milyon kişinin hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir.

İstatiksel veriler alkol kullanımı ve 60 çeşit hastalık arasında nedensel bir bağ olduğunu kanıtlamaktadır. Alkol kullanımı, gelişmekte olan ülkelerin ölüm oranları açısından yüksek risk unsuru iken, gelişmiş ülkelerde 3. büyük risk unsurudur. Alkol kullanımının sonuçları arasında suç işleme, intihar girişimi, aile içi şiddete başvurma, alkollü araç kullanımı ve işyerinde yaşanan problemler gibi birçok toplumsal problem yer almaktadır (Kuş, 2011:VIII). Bu ve benzeri birçok olumsuzluktan dolayı Dünyada birçok ülke alkol tüketimini kısmak için mali araç olarak günah vergilerine başvurmaktadır.

Günah vergileri kapsamında değerlendirilen alkol üzerinden alınan vergilerin alkol tüketim miktarları ve sağlık üzerinde ortaya çıkardığı etkilerin belirlenmesi amacıyla birçok çalışma yapılmıştır.

Bilimsel çalışmaların çoğunda alkol fiyatlarında yaşanan gerçek artışların alkol kullanımını azalttığı ve buna bağlı olarak da aşırı alkol kaynaklı ölümleri ve trafik kazalarını önleyeceği vurgulanmaktadır. Örneğin, alkol fiyatlarındaki % 10'luk bir artışın trafik kazaları nedeniyle hafta sonu geceleri meydana gelen ölümleri % 6.9'dan %5.8'e indirdiği, diğer zamanlarda ise

% 3.9 oranında azalttığı tahmin edilmiştir (Young ve Bielinska-Kwapisz, 2006: 698-701). ABD'de 1993'te eyalet ve ulusal tüketim vergileri kullanılarak yapılan 15 araştırmanın ortaya koyduğu sonuca göre vergiler yoluyla fiyatın her yüzde 1'lik artışının bira talebinde yüzde 0,3'lük bir düşüşe, şarap talebinde yüzde 1,0'luk bir düşüşe ve alkollü içecekler üzerinde yüzde 1,5'lik bir düşüşe neden olmaktadır (Leung and Phelps 1993).

ABD'de yapılan başka bir çalışmada Davranışsal Risk Faktörü Gözetim Sistemi anketindeki 2010-2011 yılları verileri kullanılarak alkollü içecekler üzerinden alınan 25 sentlik bir verginin tüketim üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışmadan ulaşılan sonuca göre vergi artışı, alkol tüketiminde % 9.2'lik, ağır içki tüketiminde ise % 11.4'lük bir azalmaya neden olmaktadır (Daley vd., 2012: 385-387). Chung vd. (2013) tarafından Hong Kong'ta alkollü içkiler üzerinden alınan vergilerin bu ürünlerin tüketimi üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik yapılan çalışmada 2006-2012 yılları arasında vergileri nedeniyle artan alkol fiyatları tüketimin %9'dan %7.3'e düşmesine neden olmuştur. Room vd., (2013) tarafından Danimarka, Finlandiya ve Güney İsveç'te alkol vergilendirmesindeki düşüşlerin ve alkol tüketiminde yolluk ödeneklerinde meydana gelebilecek artışların etkilerini test etmeye yönelik yaptıkları çalışmada alkol tüketiminin sadece Finlandiya'da artarken Danimarka ve Güney İsveç'te artmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Alkollü içkiler üzerinden alınan vergilerin artması/azalmasının tüketimi azaltıcı/arttırıcı etkisinin ülkeler ve kültürlerle göre değişmekle birlikte kısa vadeli olduğu görülmektedir. Nitekim alkollü içecekler üzerindeki vergi yükü yıllar itibariyle artmasına rağmen alkol tüketim miktarında azalmalar meydana gelmemektedir.

Sigara ve alkol üzerinden alınan vergilerin bu ürünlerin tüketimi üzerindeki etkisi vergi oranına, sosyal ekonomik yapıya, kültürel yapıya bağlı olarak ülkede ülkeye değişiklik göstermektedir. Keza buna bağlı olarak vergilerin etkinliği de değişiklik göstermektedir. Bu kapsamda ülkemizde alkol üzerinden alınan Özel Tüketim vergisinin tüketim üzerindeki etkisini belirlemek vergilerin etkinliği açısından yararlı olacaktır. Türkiye'de alkol gibi belirli ürünler üzerinden alınan ve sosyal faydası olmayan, hatta zararlı olduğu düşünülen bazı mal veya mal grupları vergilendiren Özel Tüketim vergisinin alkollü içecekler üzerindeki oranı 2004-2017 yılları itibariyle tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: Alkollü İçkiler Üzerinden Alınan ÖTV Oran ve Tutarları (2004- 2017)

Yıllar	Bira		Köpüren Şarap		Köpüksüz Şarap		Rakı	
	Nispi (%)	Maktu (tl)	Nispi (%)	Maktu (tl)	Nispi (%)	Maktu (tl)	Nispi (%)	Maktu (tl)
2004	63,3	0,1590	275,6	6,0000	63,3	1,5000	275,6	28,3809
2005	63,3	0,2380	275,6	11,2120	63,3	3,2800	275,6	35,8480
2006	63,3	0,2380	275,6	11,2120	63,3	3,2800	275,6	35,8480
2007	63,3	0,2380	275,6	11,2120	63,3	3,2800	275,6	35,8480
2008	63,3	0,2380	275,6	11,2120	63,3	1,7500	275,6	35,8480
2009	63	0,3500	0	12,4000	0	1,9500	0	39,6000
2010	63	0,4400	0	16,1200	0	2,4400	0	51,4800
2011	63	0,5300	0	19,8200	0	2,9400	0	63,4800
2012	63	0,6200	0	23,1900	0	3,4400	0	77,0000
2013	63	0,6400	0	24,3900	0	3,6100	0	81,0100
2014	63	0,7700	0	28,2000	0	4,1700	0	93,6700
2015	63	0,8500	0	31,0200	0	4,5900	0	107,720
2016	63	1,0300	0	37,6300	0	5,5700	0	130,630
2017	63	1,3498	0	44,8351	0	6,6363	0	184,3982

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, Bakanlar Kurulu Kararları

Türkiye'de alkollü içkiler üzerinden alınan özel tüketim vergilerine 2004-2017 dönemi itibariyle baktığımızda 2008 yılına kadar tüm içecekler hem nispi hem de maktu olarak vergilendirilirken Avrupa Birliği'ne Uyum çerçevesinde 06.04.2009 tarihinde çıkartılan Bakanlar Kurulu Kararı ile birada nispi ÖTV % 63,3'den % 63'e düşerken, köpüklü şarap ve rakıda %275.6 olan nispi vergi kalktı. Yeni düzenlemeyle alkollü içkide ÖTV rejiminde değişikliğe gidilerek nispi (oransal) vergi kaldırıldı, maktu vergiler (sabit vergiler) yeniden düzenlenmeye tabi tutuldu. 2004-2017 yılları arasında alkollü içecekler üzerinden alınan

vergilerin maktu tutarlarında, nispi oranın olduğu 2008 yılına kadar sabit olmasına rağmen, sürekli bir artış görülmektedir. Bira üzerinden alınan özel tüketim vergisinin maktu miktarında da 2009 yılı sonrasında artış olmakla beraber nispi oran sabit kalmıştır. Alkollü içkiler üzerinden alınan özel tüketim vergilerinde yapılan düzenlemeler çerçevesinde ortaya çıkan tüketim miktarı tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4: Alkollü İçkiler Tüketimi (2004-2017)

	Bira	Köpüren Şarap(litre)	Köpüksüz Şarap(litre)	Rakı(litre)	Toplam(litre)
2004	813.172.565	510.705	28.385.099	44.167.330	886.235.699
2005	821.850.338	494.478	26.830.368	44.683.223	893.858.407
2006	803.840.728	360.719	23.411.257	46.517.680	874.130.384
2007	844.763.654	399.097	22.840.795	42.716.023	910.719.569
2008	925.020.469	460.547	37.907.519	44.602.479	1.007.991.014
2009	923.508.313	236.136	46.143.037	44.968.058	1.014.855.544
2010	921.500.292	252.761	59.455.609	46.380.793	1.027.589.455
2011	925.564.164	432.641	58.642.735	48.810.329	1.033.449.869
2012	998.823.252	826.771	56.410.914	44.611.011	1.100.671.948
2013	878.912.869	641.885	62.240.038	42.336.790	984.131.582
2014	943.199.212	627.896	62.858.199	40.267.282	1.046.952.589
2015	908.197.848	413.440	63.626.641	39.201.309	1.011.439.238
2016	900.341.561	488.622	51.293.001	35.447.822	987.570.006
2017	915.104.416	1.127.797	66.427.742	37.316.029	1.052.339.391

Kaynak: TAPDK, 30/04/2018

Tablo 4'te 2004-2017 dönemi botunca alkollü içkilerin toplam tüketim litreleri gösterilmiştir. Buna göre 2004 yılında alkollü içkilerin toplam tüketim miktarı 886.235.699 litre iken 2017 yılında 1.052.339.391 litre olarak gerçekleşmiştir. 2004-2017 arası dönemde alkollü içki tüketim miktarında yıllar itibariyle artış ve azalışlar olduğu görülmektedir. Özel tüketim vergisi itibariyle tüketim miktarını değerlendirdiğimizde 2008 yılında nispi vergi oranının kaldırılması ile toplam tüketim miktarında artış meydana gelmiştir. Alkol fiyatlarının vergilerin kaldırılması dolayısıyla fiyatın düşmesi alkol tüketiminde artışlara neden olmuştur. Bu kapsamda değerlendirme yapıldığında vergilerin alkol tüketim miktarı üzerinde etkisi olduğu görülmektedir. Ancak 2009 yılı ve sonrasında maktu vergi miktarının sürekli artmasına rağmen alkol tüketim miktarının da genel olarak artması vergilerin alkol tüketimi üzerindeki etkisini zayıflatmaktadır.

Bununla birlikte vergi miktarında önemli bir artış olmamasına rağmen 2013 yılında görülen alkol tüketimindeki azalmanın nedeninin 10.09.2013 tarihinde yürürlüğe giren 6487 sayılı Kanun oluğu düşünülmektedir. Nitekim 6487 sayılı Kanun'la gece saatlerinde alkollü içki satışı, buna yönelik reklamlar ve tanıtımların yapımı, alkollü içeceklerin 18 yaş altındaki kişilere satışı ile yine bu tür malların akaryakıt istasyonlarına bağlı mağaza ve lokantalarda satışı yasaklanmıştır.

Ancak bu düzenlemeye rağmen sonraki yıllarda tüketim miktarı tekrar yükselmeye başlamıştır. Tablo 3 ve 4 birlikte incelendiğinde alkollü içkiler üzerinden alınan özel tüketim vergisinin alkol tüketimi üzerindeki etkisinin ülkemiz açısından zayıf olduğu ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ

Devletlerin kamu politika araçları yoluyla sosyal devlet anlayışına uygun olarak halk sağlığını, düzenini ve çevreyi tehdit eden sosyal açıdan uygun olmayan ve topluma negatif dışsallık yükleyen zevk verici ya da bağımlılık yaratıcı tüketim ve faaliyetleri azaltmak için günah vergileri adıyla ek mali yükümlülükler getirmektedir. Getirilen ek mali yükümlülükler ile sosyal amaca uygun olarak bireylerin bu tür faaliyetler ile tüketim mallarından uzak durması hedeflenmektedir. Günümüz dünyasında birçok devlet toplum sağlığını tehdit eden sigara ve alkol tüketimi üzerinden günah vergileri altında ek vergiler almakta ve bu tür zararlı ürünlerin tüketiminin azalmasını hedeflemektedir.

Ülkemizde ise adı günah vergisi olmamakla birlikte Türk vergi sistemi içerisinde sigara ve alkol üzerinden alınan ÖTV, kapsamına almış olduğu mal veya hizmetlerin genel tüketim vergisine nazaran daha sınırlı oluşu, sosyal faydası olmayan, hatta zararlı olduğu düşünülen bazı mal veya mal grupları üzerinden alınması gibi nedenlerle günah vergileri kapsamında değerlendirilmektedir. Çalışmamızda 2004-2017 dönemi arasında sigara ve alkollü içkiler üzerinden alınan ÖTV’nin bu ürünlerin tüketimi üzerinde herhangi bir etki gösterip göstermediği araştırılmış ve belli sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre sigara ve alkol üzerinden alınan vergilerin bu ürünlerin tüketimi üzerindeki etkisi çok sınırlı düzeyde kalmıştır. Nitekim vergilerin artmasıyla bazı dönemlerde azalan tüketim birkaç yıl sonra tekrar eski seviyesine dönmüş hatta daha yüksek seviyelere çıkmıştır. Sigara ve alkollü içkiler üzerinde alınan vergiler diğer kamu politikaları ile birlikte uygulandığında daha etkin sonuçlar verdiği çalışmada ulaşılan başka bir sonuçtur. Çalışmadaki tüm bu hususlar dikkate alındığında ÖTV’nin zararlı tüketimi daha etkin olarak azaltma amacı ile sosyal amaca uygun olarak yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Bununla birlikte zararlı tüketimi azaltmaya yönelik kullanılan ÖTV ile birlikte diğer kamu politikalarının da kullanılması önem arz etmektedir. Sosyal amaca uygun olarak yeniden düzenlenen ÖTV ile diğer kamu politikalarının etkin olarak kullanılması hem ÖTV’nin etkinliğini arttıracak hem de toplum sağlığını tehdit eden zararlı tüketimi azaltacaktır.

KAYNAKÇA

- Ahmad, Sajjad (2005), “Increasing excise taxes on cigarettes in California: a dynamic simulation of health and economic impacts”, *Preventive Medicine*, Volume 41, Issue 1, July 2005, Pages 276–283.
- Altıok, Seçkin (2007), “Avrupa Birliği ile İlişkiler Çerçevesinde Özel Tüketim Vergisi Uygulaması ve Türkiye Örneği”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Appleby, John ve Sean Boyle (2000), “Blair's billions: where will he find the money for the NHS?” *BMJ*, 2000; 320: 865-867.
- Bilici, Nurettin (2013), “Türk Vergi Sistemi”, Seçkin yayıncılık, güncellenmiş ve geliştirilmiş 31. Baskı, Ankara
- Boonn, Ann (2017), “Raising Cigarette Taxes Reduces Smoking, Especially Among Kids (And The Cigarette Companies Know It)”, *Campaign for Tobacco-Free Kids*.
- Borland, Ron, Margaret Winstanley ve Dorothy Reading (2009), “Legislation to institutionalize resources for tobacco control: the 1987 Victorian Tobacco Act (Report)”, *Addiction*, v.104, no.10, 2009 Oct, p.1623(7) (ISSN: 0965-2140)
- Butler, John R. ve Michael S. B. Vaile (1984), “Health and health services: an introduction to health care in Britain”, London; Boston: Routledge & Kegan Paul, 1984 vii, 215.
- Chaloupka, Frank J ve Pacula, R. (1998), “An Examination of Gender and Race Differences in Youth Smoking Responsiveness to Price and Tobacco Control Policies”, *National Bureau of Economic Research, Working Paper 6541*.
- Chung, Vincent C.H., Benjamin H.K. Yip, Sian M. Griffiths, Ellen L.M. Yu, Jean H. Kim, Wilson W.S. Tam, Alvin H.C. Wong, Iris W.T. Chan ve Joseph T.F. Lau (2013), “The impact of cutting alcohol duties on drinking patterns in Hong Kong”, *Alcohol and Alcohol*, (2013) 48 (6): 720-728
- Çelikkaya, Ali (2011), “Bazı Ürünlerden (Alkollü İçecekler-Madeni Yağlar Ve Tütün Mamulleri) Alınan Özel Tüketim Vergisinin Ülke Bazında Karşılaştırmalı Analizi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı; 29.
- Daley, James I., Mandy A. Stahre, Frank J. Chaloupka ve Timothy S. Naimi (2012), “The Impact of a 25 Cent-Per-Drink Alcohol Tax Increase: Who Pays the Tab?”, *American journal of preventive medicine*, 42(4): 382–389.

- Emery, Sherry, Martha M. White, John P. Pierce (2001), "Does Cigarette Price Influence Adolescent Experimentation?," *Journal of Health Economics*, 20:261-270.
- Evans, W. ve Huang, L. (1998), "Cigarette Taxes and Teen Smoking: New Evidence from Panels of Repeated Cross-Sections", working paper, April 15.
- Harris, Jeffrey E. ve Sandra W. Chan (1999), "The Continuum-of-Addiction: Cigarette Smoking in Relation to Price Among Americans Aged 15-29," *Health Economics*, 8(1):81-6
- Huang, Jidong ve Frank J. Chaloupka (2012), "The Impact of the 2009 Federal Tobacco Excise Tax Increase on Youth Tobacco Use", National Bureau of Economic Research Working Paper, Research Paper Series, No. 42.
- Hyman, David N. (1999), "Public Finance: A Contemporary Application of Theory to Policy", Fort Worth: Dryden Press.
- <http://www.gib.gov.tr/yarlim-ve-kaynaklar/yararli-bilgiler/ozel-tuketim-vergisi-tutarlari-ve-oranlari>
- <http://www.tapdk.gov.tr/tr/piyasa-duzenlemeleri/tutun-mamulleri-piyasasi/tutun-mamulleri-istatistikleri.aspx>
- http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/112736/9789240692763_eng.pdf;jsessionid=257AA3F6BDF25BF808A0BC2076224107?sequence=1
- <https://data.worldbank.org/indicator/SH.ALC.PCAP.LI?end=2015&start=2015&view=chart>
- Jha, Prabhat ve Frank J Chaloupka (2000), "The economics of global tobacco control", *BMJ*, No. 321, ss: 358-361.
- Kuş, Sebahattin (2011), "Dünyada ve Türkiye'de alkol kontrol politikaları", Tütün Ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu, Yayın No: 2
- Leung, S.F. ve Phelps, C.E. (1993), "My kingdom for a drink ?" A review of estimates of the price sensitivity of demand for alcoholic beverages", In: Hilton, M.E. and Bloss, G., eds. *Economics and the Prevention of Alcohol-Related Problems*. NIAAA Research Monograph No. 25, NIH Pub. No. 93-3513. Bethesda, MD: National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism, ss. 1-32.
- Lorenzi, Peter (2004), "Sin Taxes", *Social Science and Public Policy*, (2004) 41: 59.
- North, Gary (1988), "Puritan Economic Experiments", Institute for Christian Economics, Tyler, Texas.
- Ringel, Jeanne S. ve William N. Evans (2001), "Cigarette Taxes and Smoking During Pregnancy," *American Journal of Public Health*, 91(11):1851-6, 2001.
- Room, Robin, Kim Bloomfield, Ulrike Grittner, Nina-Katri Gustafsson, Pia Mäkelä, Esa Österberg, Mats Ramstedt, Jürgen Rehm, Matthias Wicki ve Gerhard Gmel (2013), "What happened to alcohol consumption and problems in the Nordic countries when alcohol taxes were decreased and borders opened?", *International Journal of Alcohol and Drug Research*, 2(1), 77 – 87
- Storom, Dominic Lebohang (2012), "Fat tax and Food Consumption", Yayınlanmamış doktora tezi, Pretoria University, Faculty Of Economic And Management Sciences, USA.
- Şen, Hüseyin ve İsa Sağbaşı (2017), "Vergi Teorisi ve Politikası", Barış Arıkan Yayınları, Ankara.
- Tauras, John A (2004), "Public Policy and Smoking Cessation Among Young adults in the United States," *Health Policy*, 68 (2004) 321-332

- Taylar, Yıldırım (2010), “Vergi Teorisi Açısından Özel Tüketim Vergileri ve Türk Özel Tüketim Vergisi Uygulaması”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12 (Özel Sayı), ss: 435-467.
- Turan, Deniz ve Ali Yurdakul (2009), “Zararlı Alışkanlığı Önlemeye Yönelik Bir Araç Olarak Günah Vergileri Ve Etkinliği”, Ekonomi Bilimleri Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 2009 ISSN: 1309-8020 (Online).
- Turhan, Salih (1988), “Vergi Teorisi ve Politikası”, Filiz Kitabevi, Altıncı Basım, İstanbul.
- Yıldız, Leyla ve Hadise Kılıç (2000), “Sigaranın Klinik ve Biyokimyasal Etkileri”, T Klin Tıp Bilimleri, 20
- Young, Douglas J. ve Agnieszka Bielinska-Kwapisz (2006), “Alcohol price, consumption, and traffic fatalities”, Southern Economic Journal, No. 72(3), ss: 690-703.
- WHO (2004), Avrupa Ofisi, <https://www.worldbank.org/en/country/westerneurope>